ПЕРЕДМОВА
ДО ПЕРШОГО ВИДАННЯ

Якось, розмірковуючи над діалектикою наукового пізнання, великий фізик сучасності Сергій Вавилов образно висловився про перспективи його історичного розвитку: "Коли наука досягає якої-небудь вершини, з неї відкривається велика перспектива подальшого шляху до нових вершин, відкриваються нові дороги, якими вона піде далі".

Започатковуючи ретроспективну серію видань, які висвітлюють становлення й розвиток наукових і освітніх напрямів у Національному університеті "Львівська політехніка", ми, власне, і мали на меті відтворити отой незримий генетичний зв'язок, що пов'язує сучасну науку з її першоджерелами. І однією з перших наук, котрі від самого заснування університету становили його теоретичну базу і невід'ємну освітню складову, була хімія, а згодом її логічне продовження – хімічна технологія. Разом з механікою та будівельною справою ця наукова дисципліна сприяла розвиткові нашого університету як авторитетного вищого технічного навчального закладу класичного типу в Східній Європі.

Достеменно відома точна дата створення у Львівській політехніці кафедри хімічної технології: 18 червня 1871 року. Саме цього дня цісар підписав спеціальний указ про її заснування, що поклало початок багатьом етапним перетворенням в історії університету. Отож цьогоріч ми святкуємо 140-річний ювілей хіміко-технологічної освіти нашої альма-матер.

І всім цим ми завдячуємо титанічним зусиллям і непересічному науковому таланту сотень вчених-хіміків, серед яких, безперечно, були й імена європейського і світового рівня. На плечах цих велетів зросло, набуло творчих сил, досвіду й наснаги нове покоління вчених, які нині плідно працюють в Інституті хімії та хімічних технологій нашого університету. Сьогодні – це великий творчий колектив однодумців, у якому органічно поєднано традиції славного минулого й динаміка та новизна сьогодення. Адже дослідження вчених охоплюють широкий спектр актуальних теоретичних і прикладних проблем, а наукові та педагогічні здобутки відомі й визнані далеко за межами України.

Нині перед Україною постають надзвичайно складні й доленосні виклики часу, головним з яких є нагальна необхідність

докорінного й всебічного реформування держави. Це сповна стосується й науково-освітнього середовища. Йдеться, передовсім, про досягнення високих європейських стандартів якості освіти і науки. І тут недостатньо лише вивчення і застосування сучасних систем підготовки кваліфікованих кадрів та проведення наукових досліджень. Потрібен також глибокий аналіз минулого історичного процесу, його системне вивчення і всебічне врахування у повсякденній діяльності. Саме це й покликана зробити перша монографія із започаткованої серії, яку, сподіваюся, невдовзі доповнять книги, що відтворять історію та сучасність інших навчально-наукових структур Львівської політехніки.

Юрій Бобало,
доктор технічних наук, професор,
ректор Національного університету "Львівська політехніка", 2011 р.

ПЕРЕДМОВА ДО ДРУГОГО ВИДАННЯ

Не гасне у випускників той вогник, що загорівся в стінах Львівської політехніки, вогник любови до alma mater, вогник братства, зцементованого материнською кров'ю рідної навчальні. І, насправді, є щось магічне в стінах цієї будови, що піднімає пласти душі на вищі щаблі людського так-буття: чи то досконала краса її архітектурних форм, небачених у світі, чи то магія слів славного цісаря: Litteris et Artibus, які одухотворяють її, чи то причетність людського розуму до Вселенського, який через свої безмежні можливості підтримує оте горіння в серцях, гідних його уваги й ласки.

Але, здається, сей вогник найяскравіше спалахнув у серцях двох щирих синів Політехніки – Віктора Яворського й Костянтина Блажівського, авторів монографії "Історія хімічної, хіміко-технологічної освіти і науки у Львівській політехніці (1844–1991)", перше видання якої побачило світ у 2011 р. Вони чи не перші та чи не з найбільшою любов'ю віддали належне рідній навчальні. Може, книга й залишилась і малопомітною для декого у наукових колах Львова, але насправді це значна подія в науковому світі, і не тільки, бо в час НТР наука суттєво впливає і на культуру і на соціальний стан людства.

Автори зуміли застосувати історичний підхід до аналізу науки, розгледіти деякі діалектичні властивості її розвитку, виокремити її еволюцію у зв'язку зі зміною історичної раціональности.

Наука ґрунтується на дискурсивному мисленні й прагне пояснити дійсність, вона має чітко окреслений предмет свого вивчення та дослідження, який постає частиною реальності. Тому могло здатися, що книгу написали вчені-хеміки для вузького кола читачів. Але насправді це не так. Їй притаманне широке узагальнення – це не тільки аналіз становлення і розвитку хемічної освіти у славному Університеті, а ще й захоплива розповідь про культурне і соціально-економічне життя в Галичині в різні епохи: в Австрійській та в Австро-Угорській імперіях, міжвоєнній Польщі, Радянському Союзі. Книга має пізнавальну цінність: вона розкриває для широкого загалу маловідомі сторінки та імена з історії нашого краю і відомого у Європі вищого технічного навчального закладу – Львівської політехніки, його роль у науково-технічному та промисловому розвитку регіону.

Хоч у книзі наведено чимало статистичних і біоґрафічних даних, вона не стала сухою констатацією подій і переліком історичних фігур та їхніх здобутків. Багато місця відведено характеристиці громадської діяльности хеміків-політехніків, їхнім людським рисам. Із симпатією зображений перший професор хемії Фрідріх Рохлєдер, який очолив загін студентів-техніків у Народній гвардії під час революційних подій у Львові в 1848 р. Детально змальовано багатогранну діяльність першого професора-українця, триразового ректора Політехніки Юліана Медведського, який, здобувши заслужений авторитет у австрійських і польських колах, не цурався свого походження, був активним членом Наукового товариства ім. Шевченка, "Просвіти", морально і матеріально підтримував українських студентів. Описано діяльність одного з організаторів хемічної промисловости, президента Польщі – професора Ігнація Мосціцького, низки професорів радянського періоду – Тимофія Юрженка, Дмитра Толопка, Кирила Михалевича та багатьох инших, які своєю самовідданою працею сприяли піднесенню нашого краю. Життя та діяльність багатьох із цих достойників може бути прикладом служіння своєму народу, рідній землі. Це особливо актуально у наш прагматичний нестабільний час, коли молоде покоління шукає нових лідерів, нові ідеали, моральні орієнтири в житті.

У книзі висвітлюються національні аспекти розвитку освіти в Галичині у XIX ст., діяльність осередків української духовности, формування на їх основі громадсько-політичних організацій, партій. Автори акцентують на внеску в цю справу українських професорів-політехніків Ю. Медведського, Р. Залозецького, Є. Волощака, імена яких довго замовчували, а їхню роль применшували.

Висвітлення наукової та громадської діяльности Романа Залозецького особливо цінне. Він – перший голова Українського технічного товариства у Львові, що займалося розбудовою мережі українського технічного шкільництва, організації видавництва української технічної літератури та охорони української мови в державних технічних установах Галичини, започаткувало працю над українською технічною термінологією. У 1939 р. у зв'язку з радянською окупацією Товариство змушене було еміґрувати на Захід, повернувшись на Батьківщину лише в 1990 р. як Українське інженерне товариство у Львові. Через два роки було відроджено його друкований орган – "Технічні вісті", що входить нині до міжнародної наукометричної бази даних. "Технічні вісті" – це не просто часопис, це – технічна совість Львова, естафета, перейнята від тих, хто у важких умовах бездержав'я закладав у Львові підвалини української інженерії.

У книзі детально змальовано діяльність давніх соляних і нафтових промислів, виникнення у Східній Галичині нових хемічних галузей і формування пов'язаних з ними хеміко-технологічної науки та освіти у Львівській політехніці. Зазначені процеси показані на тлі загальноєвропейського розвитку, політичних та соціально-економічних перетворень у краї.

Наведено чимало цікавих фактів про діяльність Політехніки під час Першої та Другої світових воєн. Уперше зроблено спробу об'єктивно відобразити історію хеміків-політехніків у радянський період, кадрові питання, виховний процес, перетворення хемічної освіти під впливом політичних подій у країні.

Вдумливий читач, крім професійних знань, аналізуючи історичну дійсність підневільного народу, може знайти цікаві відповіді на болючі питання сьогодення. Хоча б, наприклад, чим обернулася для нас політика двомовности за польської окупації. Або як за конкретним національним складом студентства проглядається національна політика того чи иншого окупанта тощо.

Інтелектуальний сектор в умовах гібридної війни стає найбільшим, а інтелектуальний продукт особливо затребуваний.

До другого видання монографії внесено істотні зміни у висвітленні австрійського і польського періодів розвитку кафедр хемічного профілю не лише у Львівській політехніці, а й у тогочасному університеті, доповнено біографії професорів-хеміків, які їх очолювали. Наведено порівняльний аналіз вишколу студентів і наукового процесу в обох закладах. Друге видання доповнене новими ілюстративними матеріалами, які вдало поєднано з описовою частиною, у додатки внесено навчальні плани підготовки студентів, що дає змогу оцінити рівень навчання.

Перед нами постає осмислена, правдива історія Львівської політехніки й тих історичних подій, на тлі яких відбувається дійство. Велика дяка авторам книги, словами яких і закінчу мій вступ, бо слова ці стосуються передусім їх самих: "Упродовж попередніх 100 років на кафедрах працювали не випадкові люди, а справжні вчені-хеміки, ентузіасти своєї справи, особистості, які залишили неоціниму спадщину для майбутніх поколінь, яку не можна виразити числами, знищити (!), яка невідомо як передається прийдешнім поколінням і є ґрунтовною, надійною основою для подальшого поступу".

Василь Чабан,
доктор технічних наук, професор,
член Національної спілки письменників України,
головний редактор часопису "Технічні вісті",
професор Львівської політехніки